

SZÉKELY MELINDA

Germán lovas testőrök római szolgálatban

1950-ben egy több mint két méter magasságú síremléket találtak Rómában, a Via Portuensis-en, két kilométerre a Porta Portesétől.¹ A rajta olvasható felirat: *Indus / Neronis Claudi / Caesaris Aug(usti) / corpor(is) custos / dec(uria) Secundi / natione Batavus / vix(it) ann(os) XXXVI h(ic) s(itus) e(st) / posuit / Eumenes frater / et heres eius ex collegio / Germanorum*. A felirat szövege magyarul: „Itt nyugszik Indus, Nero Claudius Caesar Augustus testőre, Secundus decuriájából, a batavus törzsből, élt 36 évet. Emlékére állíttatta fivére és örököse, Eumenes, a germánok collegiumának tagja.”

A síremlék állítója büszkén hangsúlyozza, hogy az elhunyt császári testőr a *batavus* törzs tagja volt, tehát germán származású, valamint a feliraton is megemlíti a *collegium Germanorum* létét.

A batavus testőr sírfelirata

Hogyan került a római császár közvetlen közelébe germán testőr? Mikor jött létre ez az alakulat, és mit tudunk a szervezetéről? A kérdések megválaszolása igen nehéz, mivel az ókori irodalmi forrásokban csak elszórtan találunk utalásokat a témáról, és a sírfeliratok is igen szűkszavúak, kevés információt nyújtanak. A germán testőrség kialakulásáról és szervezetéről magyar nyelvű közlemény eddig nem jelent meg. Az irodalmi források és a fel-

¹ A feliratot az *Année Épigraphique* közölte (AE 1952, 148). Lásd még: 145, 146, 147, 149-es számú feliratok.

iratok elemzése, valamint a domborművek ábrázolásainak tanulmányozása mellett első-sorban R. I. Frank, H. Bellen és M. P. Speidel munkáira tudunk támaszkodni.

Caesar

A Kr. e. 1. században, a Római Birodalom polgárháborúktól sújtott, válságos időszakában elterjedt, hogy a római előkelők és hadvezérek személyes és hűséges testőrséget hozzanak létre legmegbízhatóbb rabszolgáikból vagy idegenekből. A római vezetők – a hellenisztikus dinasztiák uralkodóihoz hasonlóan – különösen megbíztak az idegen származású testőrökben, akik semmiféle helyi kapcsolattal nem rendelkeztek. C. Iulius Caesar először hispaniai testőrséget állított maga köré.² A gall háború kezdetén, Kr. e. 58-ban azonban megismerkedett a germánokkal: megfutamította a *suebus*okat, és szövetségeseiket szerzett az *ubi*us törzsből, akik segítettek legyőzni a maradék *suebus* sereget. A magastermetű, kiemelkedő fizikumú, bátor harcosok nyilvánvalóan nagy hatást tettek a hadvezérré. A következő évben, amikor a Rajnától keletre élő germán törzsek követői felkeresték Caesart, és felajánlották szolgálataikat, a hadvezér valószínűleg lovasokat kért tőlük.³

Kr. e. 52 telén a frissen leigázott gallok Vercingetorix vezetésével felkelést robbantottak ki Caesar ellen. Az eseményekről Caesar *De bello Gallico* című művében számol be (7, 13). Nem sokkal azután, hogy összegyűjtötte *legióit*, a gallok lovas előhada lecsapott a római seregére Noviodunum mellett.⁴ Caesar csatasorba állította reguláris lovasságát, majd a gallok ellen küldte őket. Az ellenség rendkívül heves támadását látva a római katonák már-már a megadásra gondolkoztak, amikor Caesar a kritikus pillanatban – zseniális taktikai érzékét felhasználva – bevetette a csatamező mögött várakozó mintegy 400 fő számláló germán lovasságát. Az ő rohamuknak a gallok nem tudtak ellenállni, megfutamodtak, és súlyos veszteségekkel vonultak vissza.

Caesar leírásában a germán lovasokat egyértelműen a kíséretként jelölte meg, tehát nem reguláris katonák voltak (BG 7, 13, 1): *Germanos equites [...] ab initio habere secum instituerat*.⁵ Speidel szerint a Noviodunum városáért zajlott csatánál kezdődött a birodalom germán lovasságának története.⁶ Elnevezésük változott az idők során, de leggyakrabban *Germani* (germánok) vagy *corporis custodes* (testőrök) névvel illették őket.⁷

Caesar mellett testőrnek lenni nem volt könnyű feladat. Katonáitól állandó készséget követelt, folyamatosan, nappal és éjjel, mindenféle időjárási viszonyok közepette is. A hadvezér maga fáradhatatlanul lovagolt, Hispaniába például huszonöt nap alatt jutott el, naponta átlagosan 90 km-t megtéve, ha szükséges volt, folyókat úsztatott át lovával; testőrségének ugyanezt kellett teljesítenie mellette.⁸

Caesar példamutatással, pénzzel és ígéretekkel biztatta testőreit (*auctoritate, pretio et pollicitationibus*).⁹ Az ígéretek minden bizonnyal pénzbeli juttatások voltak a háború befe-

² Bellen, H.: *Die Germanische Leibwache der römischen Kaiser des julisch-claudischen Hauses*. Mainz, 1981. 14.

³ Speidel, M. P.: *Riding for Caesar: The Roman Emperors' Horse Guards*. Cambridge, 1994. 13.

⁴ Ma Neung sur Beuvron (Franciaország).

⁵ „A germán lovasokat [...] a hadjárat elejétől fogva állandóan maga mellett tartotta.” (Caesar művében E/3. személyben beszél magáról).

⁶ Speidel: *Riding for Caesar*, 12.

⁷ Frank, R. I.: *Scholae Palatinae: The Palace Guards of the Later Roman Empire*. American Academy in Rome, 1969. 24.

⁸ Gelzer, M.: *Caesar*. Wiesbaden, 1960. 273.

⁹ Speidel: *Riding for Caesar*, 14.

jeztével, ez biztosította együttműködésüket az uralkodóval. A lovasok jó szolgálatot tettek a hadvezér mellett, és kitűnő harctéri egységnek is bizonyultak, ami igen komoly kiképzést feltételez. A germán testőröknek ismerniük kellett a római taktikát, hogy együtt harcolhassanak a római lovassággal, de jártasnak kellett lenniük a germán taktikában is. A germán harcmódor megkövetelte a folyók átúszásának ismeretét lovakkal, formációban, teljes menetfelszerelésben, míg a római taktika nagy hangsúlyt fektetett a bonyolult hadmozdulatokra támadás közben.¹⁰

A forrásokból tudjuk, hogy amikor Kr. e. 49-ben Caesar Hispaniába vezetett hadjáratot, 900 lovas tartott vele, akik között gallok és germánok is voltak (BC 1, 41). Kr. e. 48-ban a pharsalusi csata után, amelyet szintén az utolsó pillanatban bevetett lovassággal nyert meg, a testőrségből 800 lovas vitt magával Egyiptomba (BC 3, 106). Alexandria ostrománál a germán lovasok szétszóródva a Nílusba gázoltak, hogy átkelési lehetőséget keressenek a legiók számára. Caesar germánjai a Nílusnál minden bizonnyal *batavusok* voltak.¹¹

„*Virtute praecipui Batavi*”¹²

A *batavusok*kal a rómaiak igen korán kapcsolatba kerültek. Caesar *De bello Gallico* című művében már említi az *insula Batavorum* nevű lakhelyüket, vagyis a Rajna torkolatában elterülő szigetet, amelyet a Rhenus (Rajna) Vacalus nevű ága és a Mosa (Maas) határolt (BG 4, 10). Tacitus *Historiae* című művében megerősíti: „A *batavusok* [...] a galliai part legszélső, lakatlan tájkát és a mellette elterülő szigetet szállták meg, melyet elől az Oceanus-tenger, hátul és oldalt a Rhenus folyó vize mos” (*Hist.* 4, 12).¹³ Lakóhelyük speciális helyzete valószínűleg hozzájárult, hogy a törzs tagjai rendszeresen gyakorolták lovaikkal a folyón való átkelést teljes menetfelszerelésben. Tacitus leírja a 69-es *batavus* felkelés kapcsán, hogy a törzs otthon is rendelkezett válogatott lovassággal, amely különösképpen az úszást tanulta meg: fegyvereiket és lovukat megtartva rendezett kötelekben tudtak átkelni a Rajnán (*Hist.* 4, 12, 17).¹⁴ Különleges tudásuk és a germánoknál szokásos magas, erős természetük már Caesar figyelmét is felkeltette, valószínűleg közülük választotta lovas testőrségét. A törzssel szövetséges viszonyt alakítottak ki a rómaiak, kedvező adottságuk miatt katonáskodással kellett adózniuk, más terhektől, hozzájárulásoktól mentesek voltak, adóbérlő nem sanyargatta őket (*Tac. Germ.* 29; *Tac. Hist.* 4, 12). A *batavusok* soraiból a rómaiak gyalogos és lovas segédcsoportokat is toboroztak.¹⁵

¹⁰ Speidel: *Riding for Caesar*, 26–27.

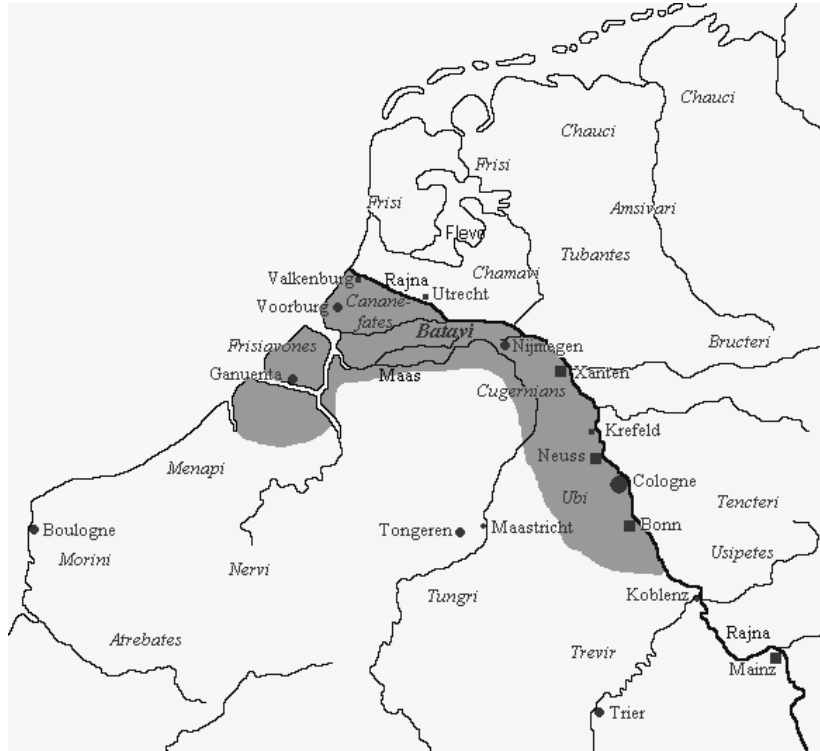
¹¹ Speidel: *Riding for Caesar*, 13.

¹² „Vitézségben legkiválóbb *batavusok*” (*Tac. Germ.* 29, 1)

¹³ Ford.: Borzsák István. Lásd ehhez: Schmidt, L.: *Die Westgermanen. Geschichte der deutschen Stämme bis zum Ausgang der Völkerwanderung*. München, 1970. 2. 367. Vö.: *Plin. Nat. Hist.* 4, 101.

¹⁴ Nem volt azonban mindig sikeres az átkelés, Tacitus jegyzi meg azt is, hogy Gemanicus hadjárata alatt, Kr. u. 16-ban az Amisia (Ems) folyón való átkelésnél a *batavusok* beleugráltak a vízbe, fitogtatták ügyességüket, de az ár miatt megzavarodtak, és néhányan a folyóba is fulladtak (*Ann.* 2, 8).

¹⁵ Lásd ehhez: Willems, W. J. H.: *Romans and the Batavians. A regional study in the Dutch eastern river area*. Amersfoort, 1986.; Strobel, K.: *Anmerkungen zur Geschichte der Bataverkohorten in der hohen Kaiserzeit*. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, 70. Bd. (1987) 271–292.; Roymans, N.: *Ethnic Identity and Imperial Power: the Batavians in the Early Roman Empire*. Amsterdam, 2004.

Germania Inferior és a batavusok területe

Caligula idejében (37–41) a germán lovas testőrség központi szerephez jutott, a császár nagy ajándékokat juttatott számukra.¹⁶ A lovas testőrök síremlékein megmutatkozik az újkéletű gazdagság: a Tiberisen túl feltárt két germán temetőben hatalmas mészkölapokat állítottak, amelyeken büszkén hirdetik a császári jelzót a testőrség nevében (*Augusti corporis custodes*), valamint *batavus* származásukat (*natione Batavus* – CIL VI 8802 = ILS 1729; CIL VI 8803, 8804, 8806, 8807).¹⁷

A források alapján tudjuk, hogy a törzs tagjai közül egy lovas testőr Pannoniában Hadrianus császár jelenlétében (118-ban) teljes fegyverzetben átúsztatott az örvénylő Dunán. Cassius Dio, *Pannonia Inferior* helytartója beszámol az eseményről (69, 9, 16), egy aquincumi sírfelirat pedig megőrzött egy 11 hexameteres sorból álló epigrammát, amelyben a bátor szívű *batavus* büszkélkedik a Duna átúszásával Hadrianus császár jelenlétében (CIL III 3676 = ILS 2558).¹⁸

¹⁶ Speidel: *Riding for Caesar*, 25–26.

¹⁷ Lásd még: Speidel, M.: *Germanen in der kaiserlichen Leibwache zu Rom*. In: *Germani in Italia*. Hrsg. von P. Scardigli Rome, 1994. 151–157.

¹⁸ Magyarul: *Archeológiai Értesítő*, 10. évf. (1876) 315–316. (Ponori Thewrewk E. fordításában). Újabb fordítása: Grüll T.: *Az utolsó birodalom*. Budapest, 2007. 77. Lásd még: Speidel, M. P.: *Swimming the Danube under Hadrian's Eyes*. *Ancient Society*, vol. 22 (1991) 277–282. Speidel leírja, hogy néhány kézirat még a lovas nevet is megőrizte: Soranus.

Octavianus Augustus¹⁹

A lovas testőrség megalapítójának tehát C. Iulius Caesart tekinthetjük. A Rajna-menti germán törzsekből toborozta a testőröket, majd belovagolta velük az egész birodalmat, így harcedzett, ütőképes egységgé kovácsolta őket. A germánok fáradhatatlansága és harci morálja, valamint már-már fanatikus hűsége az új rendszer egyik alapkövévé vált.

Caesar halálát követően (Kr. e. 44) a germán lovas testőrség adoptált fiára, Octavianusra szállt, aki megtartotta a lovasokat személyes védelmére, *Germani corporis custodes*nek nevezve őket. A testőrség felett Marcus Antonius, a caesari haderők másik parancsnoka is rendelkezhetett a philippi csatában Kr. e. 42-ben. Ezt követően a testőrség egy részét Keletre vitte. Tudunk arról, hogy kedvesét, Kleopátrát egy 400 fős gall testőrség védte, amely halálát követően Octavianus kezébe került, aki valószínűleg továbbajándékozta Herodes királynak (Ios. *BI* 1, 20, 3 (402)). A gallokkal együtt minden bizonnyal germánok is érkeztek Herodeshez, mivel a halálát követő szertartáson gallok, thrákok és germánok is jelen voltak.²⁰

Appianos, 2. századi görög történetíró a Kr. e. 36-os év eseményeivel kapcsolatban tesz említést a germánokról Octavianus Sextus Pompeiusszal vívott csatája kapcsán (*BC* 5, 117). A szerző egy zivataros, sötét éjszakát ír le a Mykonion hegy közelében, ahol Octavianus seeregével eltévesztette az utat, és megállásra kényszerült. Sátraik nem voltak, így a heves záporosó miatt Octavianus néhány fegyverhordozója egy galliai pajzsot tartott a feje fölé. Appianos a pajzsot tartó kísérők mellett további germán katonákat is említ, akik a közelében tartózkodtak. A történetíró tehát kétféle elnevezést használ, a fegyverhordozó kísérők mellett külön említi a germánokat, így lehetséges, hogy a kelta pajzsot a *manus Calagurritanorum* tagjai tartották.²¹ Mivel azonban a germán testőrség tagjai, a *manus Germanorum* ugyancsak az ibériaiak által használt pajzsral rendelkeztek, lehetséges, hogy Appianos szinonimaként használta a különböző kifejezéseket, és Octavianus közvetlen közelében germán testőrök tartózkodtak.

Bellen feltételezi, hogy a Róma és a *batavusok* között létrejött szerződés még a Sextus Pompeius elleni háborút megelőzően, Agrippa első galliai tartózkodása alatt keletkezett Kr. e. 39–37 között.²²

Augustus hosszú uralkodása alatt germánokból válogatta a magántestőrségét, amelyben a lovasok mellett gyalogosok is teljesítettek szolgálatot. Ettől az alakulattól függetlenül létezett a *praetorianus* gárda, amely kilenc *cohors*ből állt. A gárda vezetője a *praefectus praetorio* volt, aki a császár különösen megbízható katonái közül került ki. A testőrök kiemelt fizetést kaptak, különböző kedvezmények jártak nekik, és rendkívüli jutalomban is részesültek.

A testőrség megalakulásával kapcsolatos első hivatkozások egyike Suetoniustól származik, aki a haderő legiói és segédcapatai mellett említi meg őket. Suetonius szerint a *cohortes praetoriae*t Augustus alapította nem sokkal azután, hogy a *manus Calagurritanorum* és a *manus Germanorum* – vagyis a calagurrisiak és a germánok csapatait – elbocsá-

¹⁹ Octavianus az Augustus nevet Kr. e. 27 januárjától viselte.

²⁰ Bellen nem foglal állást abban a kérdésben, hogy a Herodes halotti kíséretében részt vevő germánok az Octavianustól származó gall alakulatokhoz tartoztak volna, mivel épp olyan valószínűséggel Antonius emberei is lehettek (Bellen: *Die Germanische Leibwache*, 14).

²¹ Bellen: *Die Germanische Leibwache*, 15. A *manus Calagurritanorum* Calagurris hispaniai városról kapták a nevüket (ma Calahorra).

²² Bellen: *Die Germanische Leibwache*, 100.

totta Antonius legyőzésekor, illetve Kr. u. 9-ben, Varus Teutoburgi-erdőben elszenvedett veresége után.²³

A Suetonius-hely értelmezése ugyan vitatott, de valószínűleg a hispaniai egység feloszlása történt, Kr. e. 31/30-ban, Antonius legyőzése után. A calagurriaiak ugyan megbízhatónak bizonyultak, de Octaviusnak elsőosztályú lovasokra volt szüksége maga körül. Bellen véleménye szerint az általuk ellátott szolgálatot minden bizonnyal a *manus Germanorum* vitte tovább.²⁴ A germán testőrség hűségesen és megbízhatóan szolgálta a *princeps*et a következő évtizedekben.

Kr. u. 9 őszén azonban váratlanul hatalmas felkelés bontakozott ki Germaniában Arminius, *cheruscus* törzsfő vezetésével.²⁵ Arminius már hosszú évek óta római szolgálatban állt, így különösen megrökönytető volt, hogy több germán törzset fellázítva csapdába csalta a római helytartó, Varus legióit. A három-négy napos mézárásban a római sereg több mint húszezer tagja odaveszett. A hatalmas vereség hírére Augustus elvesztette bizalmát a germánokban, elbocsátotta személyes testőrségét, és távoli szigetekre száműzte őket (Cass. Dio 56, 23, 4).

A következő években a források ugyan nem említik a testőrség újjászervezését, de Kr. u. 14-ben, az Augustus halála után kitört pannoniai legiós lázadást már ismét germán testőrök segítségével verte le Tiberius, az új császár.²⁶ Tiberiusnak a 10–12 között vezetett germaniai hadjáratában adódott lehetősége, hogy a *batavusokból* és *ubiusokból* pótolja az emberhiányt a seregében, mivel mindkét törzs lojális maradt hozzá. A legjobbkból alakíthatta újra a testőrségét.

A testőrök kiválasztása

A császárok magántestőreiket az *auxiliaris* lovasokból válogatták. Kezdetben a törzsi lovaságból, majd később a segédcsapatok hivatásos lovasai közül választották a legügyesebb, tapasztalt és szemre is tetszetős lovasokat.²⁷ A hadijátékok, bemutatók, gyakorlatok kitűnő alkalmat nyújtottak a császárnak vagy a helytartónak a legmegfelelőbb lovasok személyes kiválasztására. Bátorság, erő és ügyesség a csatában, ezek voltak a testőrválasztás fő kritériumai. Sokat számított a tapasztalat is, a sírfeliratok alapján három–hét évi lovas katonai szolgálat után léphetett valaki a testőrség tagjai közé.²⁸ Mivel a lovas katonák besorozása tizenhét–húsz éves koruk között történt, a szolgálatuk pedig 21–25 évig tartott, így a lovas testőrök nagyjából 23-tól 43 éves korukig szolgáltak Rómában.²⁹ A jó külső megjelenés elengedhetetlen volt a testőrségbe lépéshez. Követelmény volt a magas termet, a testőröknek a római férfiak átlagmagasságánál 8–10 cm-rel is magasabbnak kellett lenniük. Körülbelül

²³ Suet. Aug. 49, 1: *Ex militaribus copiis legiones et auxilia provinciatim distribuit, classem Miseni et alteram Ravennae ad tutelam Superi et Inferi maris conlocavit, ceterum numerum partim in urbis partim in sui custodiam adlegit dimissa Calagurritanorum manu, quam usque ad devictum Antonium, item Germanorum, quam usque ad cladem Varianam inter armigeros circa se habuerat.*

²⁴ Vö.: Bellen: *Die Germanische Leibwache*, 13–21.

²⁵ Lásd ehhez: Székely Melinda: *Calamitas atrocissima* (Teutoburgi-erdő, Kr. u. 9). *Aetas*, 16. évf. (2001) 2. sz. 5–14.

²⁶ Tac. Ann. 1, 24.

²⁷ Speidel: *Riding for Caesar*, 77.

²⁸ Vö. Bellen: *Die Germanische Leibwache*, 105–120.

²⁹ Speidel: *Riding for Caesar*, 87–89.

178–180 cm volt az elvárt testmagasság.³⁰ Ha valakit magas, jóképű testőrök őriztek, az nagyban emelte az illető státuszát és pompáját. Nero például azzal tüntette ki anyját, hogy egy csapat lovas őrt ajándékozott számára.³¹

Amikor egy lovas belépett a testőrségbe, felvett egy görög vagy római nevet. A zűrzavar elkerülése érdekében a tiszték gondoskodtak róla, hogy az egyes egységekben a katonák különböző neveket vegyenek fel. Nero alatt a lovasok kezdték hozzáadni a császárok nevét az egyébként egy tagból álló nevükhöz.³² Bizonyára azért vették fel a császárok nevét, mert azok római polgárjogot adományoztak nekik.

A germán testőrség tagjai kezdetben rabszolgastátuszúak voltak, majd később néhányukat szabadsággal jutalmazták, többeket pedig a szabad *peregrinik* közé soroltak. *Militēs*nek, az állam katonáinak soha nem nevezték őket.³³ A római írók is minden esetben különbséget tesznek *militēs* és *custodes* között: például *excubiasque militares [...] et Germanos* (Tac. Ann. 13, 18); *pedites equitesque permixti Germanis* (Tac. Ann. 15, 58); *abductaque militum et Germanorum statione contubernio quoque ac Palatio expulit* (Suet. Nero 34). Míg a *praetorianusok* fegyveresei a palotán kívül *excubiae*ként (őr, őrszem), addig a *custodes* testőrként a császár mellett teljesítettek szolgálatot. A *custodes* kizárólagos feladata volt a császári család és az uralkodó védelme. Szolgálatuk során nem voltak átcsoportosíthatók.

Fegyverzetük

A lovas testőrség felszerelését Iosephus Flavius, Tacitus és Arrianos művei, valamint a dom-borművek ábrázolásai alapján tudjuk rekonstruálni. Ezeket elemezve megállapíthatjuk, hogy a lovas testőrök nem viseltek speciális felszerelést, ugyanúgy voltak felfegyverezve, mint az *ala* átlagos katonái, csak díszesebbek voltak a sisakjaik, páncéljaik és jelvényeik. Ugyanilyen felszerelésük volt a tartományi helytartók testőreinek is.³⁴ A testőrök a következő védőfelszerelést viselték: téglalap alakú pajzsot, sisakot és bőrből vagy fémből készült páncélinget. A bőrvért majdnem ugyanolyan súlyú, mint a láncing; előnye, hogy jó hőszigetelő, a láncingen viszont nehezebb áthatolni. Fegyverzetük egy hosszú, kétélű kardból (*spatha*), dőfésre használt lándzsából (*hasta*), hajításra alkalmasabb, könnyebb gerelyekből és parittyából állt. A római lovasság kardja hosszabb és vékonyabb volt, mint a gyalogság által használt *gladius*, a lovon ülő katonáknak ugyanis hosszabb fegyverre volt szükségük. A *spatha* pengehossza körülbelül 65–91,5 cm között mozgott, szélessége pedig csak ritkán haladta meg a 4,4 cm-t.³⁵ Akárcsak a *gladius*-t, ezt a hosszabb kardfajtát is a jobb oldalon hordták a császárkor első századaiban. A markolat, a markolatgomb és a markolatvédő általában a *gladius* típusain használtakra hasonlított. A dőfésre használt lándzsa mellett a 2. század folyamán feltűnik a *contus* is, amit a lovas a hónalja alá szorítva és előre szegezve használt rohamozáskor. Ez a lándzsa igen nehéz és hosszú (3,65 méter) volt, így a lovasnak két kézzel kellett tartania, pajzsot ebben az esetben nem használhatott (Arrian. *Tact.* 44, 1; 4, 3; *Amm. Marc.* 17, 12, 2.). Néhány testőr íjász is lehetett. Egyes sírköveken a lovas mellett szolgát látunk, aki tartalék gerelyeket vagy nyílvesszőket tart. Az ábrázolások

³⁰ Speidel: *Riding for Caesar*, 79.

³¹ Erre utal Tac. Ann. 13, 18.

³² Speidel: *Riding for Caesar*, 86–87.

³³ Frank: *Scholae Palatinae*, 24.

³⁴ Vö.: Speidel, M. P.: *Guards of the Roman Armies*. Bonn, 1978. 15.

³⁵ Goldsworthy, A.: *A római hadsereg története*. Pécs, 2004. 138. Vö.: *Ios. BI* 3, 5, 5.

alapján nem volt nagy eltérés a testőrök és a *cohorsok* katonái között. Iosephus alapján tudjuk, hogy a *pedites singulares* is az alapvető *auxiliaris* fegyverzettel rendelkeztek: *hasta*, *lancea*, *spatha* és téglalap alakú pajzs (*scutum*) tartozott a felszerelésükhöz.

A germán testőrség a Iulius-Claudius dinasztia idején

Caligula az eredetileg rabszolgákból és felszabadítottakból álló magáncsapatot (*manus Germanorum*) irreguláris katonai egységgé, *numerusszá* szervezte (Suet. *Calig.* 43). Galba uralkodása alatt, 68-ban a germán testőrség szervezeti kerete már *cohors* volt (Suet. *Galba* 12). A *custodes* által alkotott *cohors* pontos méretéről nincsenek információink, Bellen a létszámát legkevesebb 500 főre becsülte.³⁶ Speidel a 2. századi lovas testőrség létszámát 1000 főben határozta meg, az utánpótlást évente 70 újonc jelentette.³⁷

A parancsnok a *curator Germanorum* címet kapta. A *curator* ebben az esetben nem rang, hanem egy erre a posztra kitalált parancsnoki megjelölés volt. A csapatok vezetői a *decurio* címet viselték, és valószínűleg a parancsnok *decurio* volt a *curator*.³⁸ Egy *decurio* alá 30 ember tartozott.³⁹ Caligula a germán testőrség parancsnoki tisztét rabszolgákra és gladiátorokra bízta. A források megemlítik közülük Helicont, aki együtt edzett császárával (Philo, *Legatio ad Gaium* 175), vagy Sabinust, aki később részt vett a meggyilkolásában (Ios. *ant. Iud.* 19).⁴⁰ Ezzel szemben Claudius (41–54) jobban kedvelte a magas hivatalokban a felszabadított rabszolgákat, így testőrparancsnokának is egy *libertust* nevezett ki. Claudius és Nero idejéből 12 *decuri*ót név szerint is ismerünk.

Nero (54–68), aki jól kiképzett lovas testőrökkel akarta körülvenni magát, ismét gladiátorokat nevezett ki a testőrség élére. A császár rajongott mindenféle látványosságért, cirku-szi játékokért, felvonulásért, békeidőben ezért lovas testőrségével parádézott és gyakorlatozott. Több Nero-kori pénzérmén látható a *decursio* (menetgyakorlat), ahol a császár sisakban és mellvértben lovagol kísérőivel együtt. A *decursio* mindig a katonák és a nyilvánosság előtt zajlott.⁴¹ Lelkes lovasként, fegyverekkel ügyesen bánó és testőreivel alaposan edző emberként ismerték a császárt a katonák. A *decursio* ezért nemcsak a császár hadtudományi ismereteit javította, de megmutatta az alattvalóknak, hogy teljesíti a feladatát: a parádékon és a pénzérmén ő volt a seregek valódi vezetője.

Nero-kori pénzérmén a *decursio* (menetgyakorlat, lovas felvonulás)

³⁶ Bellen: *Die Germanische Leibwache*, 101.

³⁷ Speidel: *Riding for Caesar*, 22., 89.

³⁸ Speidel: *Riding for Caesar*, 26.

³⁹ Speidel: *Riding for Caesar*, 90.

⁴⁰ Frank: *Scholae Palatinae*, 25.

⁴¹ Speidel: *Riding for Caesar*, 27.

Claudius és Nero idejéből számos germán testőr sírköve előkerült. A feliratokon gyakran szerepel a *collegium Germanorum*. Bellen véleménye szerint azért állítottak *collegiumot*, hogy gondoskodhassanak halottaikról, és így lehetőségük nyíljon arra, hogy vagyonukat haláluk után bajtársaik jog szerint örökölhessék.⁴² Állandó temetkezési helyet használtak a Via Aurelián és a Via Portuensisen. Mindez talán a *praetorianus*sokkal való egyenrangúságra való törekvésnek is betudható. A Rómában élő zsidósághoz hasonlóan a germánok is egy közösséget kívántak létrehozni a *collegium* megalapításával, amelynek élén Claudius idején egy, a *decuri*ók közül választott *curator* állt.

A germán testőrség kiállta az idők próbáját, így méltóképpen viselte a *cohors fidelissima* kitüntető jelzót. Tiberius idején, Kr. u. 14-ben hűséges bajtársaknak bizonyultak a lázadó pannoniai legiók megregulázásában, majd Caligula szolgálatában Kr. u. 39-ben a lázadó Lepidus és Gaetulicius ellen. Kr. u. 65-ben a germán testőrség szerepet játszott a Piso-féle összeesküvésben résztvevők letartóztatásában.

A *Germani corporis custodes* jelentőségét Nero utolsó éveiben jól mutatja akkori parancsnokuk, a felszabadított gladiátor Ti. Claudius Spiculus története.⁴³ A császár kegyvesztettek házáit és vagyonát juttatta neki, ezzel elérte a számára lehetséges legmagasabb társadalmi pozíciót. Spiculus cserében hűségesen szolgálta a császárt. Amikor Nero uralma már elviselhetetlenné vált, és felkelés robbant ki ellene, a *senatus* rábírta a *praetorianus*okat, hogy hagyják cserben a császárt. Spiculus a germán lovas testőrökkel viszont nem volt hajlandó erre. Nero még az utolsó óráiban is Spiculusért küldött, hogy ő mérje rá a halálos csapást.⁴⁴ A *praefectus praetorio*, Nymphidius Sabinus viszont alattvalói hűségesküjük megszégésére biztatta *praetorianus* testőreit, 7500 denariust ígérve nekik az új császár nevében.

Végül a germánok is felfüggesztették szolgálatukat. Ebben valószínűleg szerepet játszott az, hogy Germania Inferior legiói felkeltek Nero ellen, valamint az új császár nekik is kilátásba helyezett bizonyos pénzjáradékot. A hajthatatlan Spiculust végül átadták a *senator*oknak, akik kivégeztették. A germán testőrség tehát még a *praetorianus*oknál is állhatatosabbnak bizonyult. A történetírók a leghűségesebb testőröknek nevezik őket.

A *Germani corporis custodes* feloszlata

A *Germani corporis custodes* Nymphidius Sabinus *praefectus* Nero elleni lázadásánál voltak jelen utoljára hivatalosan Róma történelmében. Ezt követően Galba 68-ban feloszlatta a testőrséget. Feltételezhető, hogy Galba császár (68–69) nem kiutasította, hanem csupán az akkor Bataviában állomásozó C. Iulius Civilis *praefectus* csapataiba helyezte át őket.⁴⁵ A germánok hazatérése valószínűleg szerepet játszott a *batavus* felkelés kirobbanásában.⁴⁶

⁴² Lásd ehhez: Bellen: *Die Germanische Leibwache*, 58–81.

⁴³ Sír felirata: *CIL VI, 8803 = Dessau 1730 = Bellen: Die Germanische Leibwache*, 18.; Speidel: *Riding for Caesar*, 29. Lásd még: Suet. *Nero* 30, 2; 47, 3; Plut. *Galba* 8, 6; Dio 63, 27, 2.

⁴⁴ Speidel: *Riding for Caesar*, 29.

⁴⁵ Bellen: *Die Germanische Leibwache*, 98. Civilis egy római szolgálatban álló *batavus* előkelő volt.

⁴⁶ Bellen: *Die Germanische Leibwache*, 104. A *batavus* felkeléshez lásd: Meyer, E.: *Der Freiheitskrieg der Bataver unter Civilis*. 1856.; Brunt, P. A.: *Tacitus on the Batavian revolt*. Latomus, 19. (1960) 494–517.; Urban, R.: *Der 'Bataveraufstand' und die Erhebung des Iulius Classicus*. Trier, 1985.; Hose, M.: *Libertas an pax. Eine Beobachtung zu Tacitus' Darstellung des Bataveraufstandes*. Hermes, 126. (1998) 297–309.; Timpe, D.: *Tacitus und der Bataveraufstand*. In: Schmitt, T. – Schmitz, W. – Winterling, A. (Hrsg.): *Gegenwärtige Antike – antike Gegenwart. Kolloquium zum 60. Geburtstag von Rolf Rilinger*. München, 2005.

A germán lovas testőrség feloszlásához jelentősen hozzájárult Galba takarékosági politikája is. Nero bőkezűsége és pazarlása után az új császár szélsőségesen kemény takarékosági intézkedéseket hozott, amelyek óriási felháborodást keltettek. Suetonius a császár kapzsiságának tulajdonítja, hogy feloszlatta azt a germán testőrséget, amely a hűségpróbát annyiszor kiállta (Suet. *Galba* 12). Galba megtagadta a császárrá választásában óriási szerepet játszó *praetorianusok*nak beígért jutalom kifizetését is, azt hangoztatva, hogy ő sorozni, nem pedig vásárolni szokta a katonáit (Suet. *Galba* 16). A *praetorianusok* dühöngtek, a germaniai *legionariusok* fellázadtak, végül 69. január 15-én a *praetorianus* testőrgárda tagjai meggyilkolták Galbát.

A *Germani corporis custodes* tagjait tehát csaknem száz évig tartó kitűnő szolgálat teljesítése után száműzték Rómából. A császári testőrséget átszervezték, szerkezetét és etnikai összetételét átalakították. A testőrség új neve Traianus alatt (98–117) *numerus equitum singulares* lett. Az eddig szinte csak *batavus* és *ubius* harcosokból álló alakulat az új testőrségben Bellen szerint csupán mintegy egyötöd arányban volt jelen.⁴⁷

Az újabb kutatások alapján azonban úgy tűnik, hogy a *batavusok* továbbra is jelentős szerepet töltek be a testőrségben. 2003-ban jelent meg a britanniai Vindolanda erődjénél előkerült írótabletták felirataiból összeállított harmadik kötet.⁴⁸ Az egyik levél Traianus uralkodásának korai időszakából származik, amelyben egy *comes Augusti* (császári kíséző, testőr) öntudatosan hangsúlyozza *batavus* származását, amikor földijének, a *cohors VIII Batavorum* tagjának ír. Speidel a kortárs Tacitus művét elemezve is arra a következtetésre jut, hogy a germán lovas testőrség feloszlása után néhány évtizeddel a *batavusok* már ismét elismert tagjai lettek a császári testőrségnek.⁴⁹

A 2. századtól kezdve az újonnan szervezett lovas testőrség sírfeliratait vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a *batavus* név jóval gyakrabban tűnik fel annál, mint amit a *batavusok* testőrségén belüli számaránya indokolna. Valószínűsíthetjük, hogy ezekben az időkben már nem feltétlenül a származást, a *batavus* törzshöz tartozást jelenti a szóhasználat, hanem az előző század hagyománya alapján a kitűnően képzett, hűséges lovas testőrök szinonimájává válhatott a *batavus* elnevezés.

⁴⁷ Bellen: *Die Germanische Leibwache*, 99.

⁴⁸ Bowmann, A. K. – Thomas, J. D.: *The Vindolanda Writing Tablets*. Vol. 3. London, 2003.

⁴⁹ Speidel, M. P.: *Trajan's Comites Guard and Tacitus' Germania*. Chiron, 36. (2006) 135–140.